

MADANIY MEROS BOYLIKLARINING MILLIY MADANIYATDAGI RESURSLARI

Talibova Aziza Yusufbekovna

Samarqand Iqtisodiyot va Servis Instituti Servis fakultiteti
Turizm kafedrası dotsenti (v.b.):

Abdualimov Muhammaddiyor

T.M 424-guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19564129>

Annotatsiya: Ushbu tezisda madaniy meros boyliklarining milliy madaniyatdagi resurs sifatidagi o'рни va ahamiyati ochib berilgan. Madaniy merosning moddiy va nomoddiy shakllari milliy madaniyatning asosiy tayanchi va rivojlanish manbai ekanligi ta'kidlangan. Muallif madaniy merosni nafaqat tarixiy va ruhiy qadriyat, balki iqtisodiy va turizm resursi sifatida ham ko'rib chiqadi. O'zbekiston Respublikasi misolida Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz kabi YuNESKO Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan ob'ektlar, shuningdek, nomoddiy meros namunalarining (shashmaqom, milliy taomlar, hunarmandchilik) milliy madaniyat va turizm sohasidagi muhim roli tahlil qilingan. Madaniy turizmning iqtisodiy samaradorligi, milliy o'zlikni mustahkamlashdagi ahamiyati va barqaror rivojlanish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: madaniy meros, milliy madaniyat, turizm resurslari, nomoddiy meros, O'zbekiston, YuNESKO, barqaror turizm.

Annotation: This thesis examines the role and significance of cultural heritage assets as a resource in national culture. It emphasizes that the tangible and intangible forms of cultural heritage constitute the main foundation and source of development for national culture. The author views cultural heritage not only as a historical and spiritual value, but also as an economic and tourism resource.

Using the Republic of Uzbekistan as an example, the study analyzes the important role of UNESCO World Heritage sites — such as Samarkand – Crossroads of Cultures, the Historic Centre of Bukhara, Itchan Kala in Khiva, and the Historic Centre of Shakhrisabz — as well as examples of intangible cultural heritage (including Shashmaqom music, the culture and tradition of palov, and traditional handicrafts) in the spheres of national culture and tourism. The economic effectiveness of cultural tourism, its contribution to strengthening national identity, and issues of sustainable development are also highlighted.

Keywords: cultural heritage, national culture, tourism resources, intangible heritage, Uzbekistan, UNESCO, sustainable tourism.

Madaniy meros boyliklarining milliy madaniyatdagi resurslari mavzusida yozilgan ushbu tezisda men madaniy merosning milliy madaniyat uchun qanday muhim resurs ekanligini, ayniqsa turizm sohasida qanday rol o'ynashini batafsil yoritib o'taman. Madaniy meros deganda insoniyatning avloddan-avlodga o'tib kelayotgan moddiy va nomoddiy boyliklari tushuniladi – bu qadimiy binolar, me'moriy yodgorliklar, an'analar, hunarmandchilik, musiqa, raqs va boshqa ko'plab qadriyatlar bo'lib, ular milliy madaniyatning asosiy tayanchi hisoblanadi. Milliy madaniyat esa har bir xalqning o'ziga xosligini, tarixiy o'tmishini va kelajagini belgilovchi kuchdir. Shuning uchun madaniy meros boyliklari milliy madaniyatda nafaqat saqlanadigan, balki rivojlantiriladigan va foydalaniladigan resurs sifatida qaralishi kerak. Ular orqali xalq o'z o'zligini saqlab qoladi, yosh avlodlarga o'tmishni o'rgatadi va hatto iqtisodiy jihatdan ham foyda ko'radi, ayniqsa turizm sohasida.

Avvalo, madaniy merosning milliy madaniyatdagi resurs sifatidagi o'rnini tushunish uchun uning ikki turini – moddiy va nomoddiy merosni alohida ko'rib chiqish lozim. Moddiy merosga qadimiy shaharlar, masjidlar, madrasalar, qal'alar va arxeologik yodgorliklar kiradi. Bu boyliklar milliy madaniyatni nafaqat vizual jihatdan boyitadi, balki tarixiy voqealarni jonlantiradi. Masalan, Buyuk Ipak yo'li bo'ylab joylashgan mamlakatlar madaniyati aynan shu yodgorliklar orqali bir-biriga bog'langan. Nomoddiy meros esa an'analar, urf-odatlar, folklor, hunarmandchilik va gastronomik qadriyatlar bo'lib, ular milliy madaniyatning jonli qismi hisoblanadi. Bu resurslar orqali xalqning ruhiy dunyosi, qadriyatlar tizimi va ijtimoiy aloqalari saqlanadi. Turizm fanida esa madaniy meros va qadriyatlar mavzusi juda muhim, chunki sayyohlar aynan shu boyliklarni ko'rish, his qilish va tajriba orttirish uchun sayohat qilishadi. Madaniy turizm nafaqat pul topish vositasi, balki madaniyatlararo muloqotni kuchaytiruvchi, milliy g'ururni oshiruvchi va barqaror rivojlanishni ta'minlovchi omilga aylanmoqda.

O'zbekiston Respublikasi bu mavzuda eng yorqin misollardan biri bo'lib, mamlakatimizning madaniy merosi butun dunyoda tan olingan boylikdir. Mustaqillik yillarida O'zbekiston madaniy merosni nafaqat saqlash, balki uni milliy madaniyatning asosiy resursiga aylantirish bo'yicha katta ishlar qildi. Bugungi kunda mamlakatimizda YuNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritilgan bir nechta ob'ektlar mavjud: Xivadagi Ichan qal'a muzey-qo'riqxonasi (1990-yil), Buxoroning tarixiy markazi (1993-yil), Samarqandning tarixiy markazi "Samarqand – madaniyatlar chorrahasi" (2001-yil), Shahrisabzning tarixiy markazi (2000-yil) va Zarafshon-Karakum koridori (2023-yil) kabi madaniy meros ob'ektlari. Bundan tashqari, Ugam-Chotqol milliy bog'i va boshqa

tabiiy-merosiy joylar ham shu ro'yxatda. Bu yodgorliklar nafaqat milliy madaniyatimizning ramzi, balki turizmning asosiy resurslaridir. Masalan, Samarqanddagi Registon maydoni, Buxorodagi Poi-Kalon majmuasi yoki Xivadagi Ichan qal'a har yili millionlab sayyohlarni jalb qiladi. Ular orqali sayyohlar O'zbekistonning qadimiy tarixini, Temuriylar davri me'morchiligini va Markaziy Osiyo madaniyatining boyligini ko'rishadi. Madaniy merosning milliy madaniyatdagi resurs sifatidagi ahamiyati turizmda yanada yaqqol ko'rinadi. O'zbekistonda so'nggi yillarda turizm sohasi jadal rivojlanmoqda va 2025-yilda sayyohlar soni 11 milliondan oshib, turistik xizmatlar eksporti 4,8 milliard dollarga yetgan. Bu raqamlar madaniy merosning iqtisodiy resurs ekanligini isbotlaydi. Sayyohlar nafaqat binolarni ko'rish uchun kelishadi, balki nomoddiy merosni ham his qilishadi: milliy taomlar (palov, somsa, lag'mon), hunarmandchilik (atlas to'qish, gilamdo'zlik, zardo'zlik), maqom musiqasi va Navro'z bayrami kabi an'analar. YuNESKO ro'yxatiga kiritilgan 9 ta nomoddiy meros ob'ekti – shashmaqom, palov tayyorlash san'ati, ipakchilik va boshqalar – milliy madaniyatimizni dunyoga tanitishda katta rol o'ynaydi. Turizm orqali bu resurslar nafaqat saqlanadi, balki yangi ish o'rinlari yaratiladi, mahalliy aholi daromadi oshadi va infratuzilma rivojlanadi. Masalan, Buxoro va Xiva shaharlarida turistik zonalar yaratilgani natijasida minglab odamlar hunarmandchilik va mehmondo'stlik bilan shug'ullanyapti.

Shuni ham aytib o'tish kerakki, madaniy merosni resurs sifatida foydalanishda ba'zi muammolar ham bor. Masalan, haddan tashqari turizm oqimi yodgorliklarni eskirishiga olib kelishi mumkin, shuning uchun barqaror turizm siyosati kerak. O'zbekiston hukumati bu yo'nalishda "O'zbekiston-2030" strategiyasida madaniy merosni saqlash va turizmni rivojlantirishni ustuvor vazifa qilib qo'ygan. Yodgorliklarni tiklash, muzeylar ochish, virtual turizm loyihalari va xalqaro hamkorlik (YuNESKO bilan) orqali milliy madaniyat boyliklari nafaqat o'tmish merosi, balki kelajak resursi bo'lib qolmoqda. Bundan tashqari, madaniy meros milliy o'zlikni mustahkamlashda ham muhim: yoshlar o'z tarixini bilib, g'urur tuyg'usini oshiradi, xorijliklar esa O'zbekistonni "madaniyatlar chorrahasi" sifatida tan oladi.

Xulosa qilib aytganda, madaniy meros boyliklari milliy madaniyatning eng qimmatli resurslaridan biri bo'lib, ular orqali xalq o'zini dunyoda namoyon etadi, iqtisodiyotini kuchaytiradi va kelajagini quradi. O'zbekiston misolida ko'rinib turibdiki, Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz kabi joylar nafaqat tarixiy obidalar, balki turizmning asosiy dvigateli va milliy qadriyatlarning jonli namunasidir. Turizmda madaniy meros va qadriyatlar fanini o'rganayotgan

talaba sifatida men shuni aniq aytishim mumkinki, bu resurslarni to'g'ri boshqarish orqali O'zbekiston nafaqat boyliklarini saqlab qoladi, balki butun dunyoga madaniy merosning qadrini ko'rsatadi. Kelajakda ham madaniy turizmni rivojlantirish, yoshlarni bu sohada tarbiyalash va xalqaro standartlarga moslashtirish orqali milliy madaniyatimiz yanada gullab-yashnaydi. Bu mavzu nafaqat ilmiy, balki amaliy jihatdan ham juda dolzarb, chunki madaniy meros – bu bizning o'tmishimiz, hozirgimiz va kelajagimizning kaliti.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Norkulova D.Z., Raximov Z.O. Turistik destinatsiyalarni loyihalashtirish: O'quv qo'llanma. – Samarqand: SamISI, 2020. – 188 b.
- 2.Raximova Z.I. Madaniy meros va turizm ob'ektlarini ma'lumotlar bazasini yaratish
- 3.To'xliyev I.S. va boshq. Turizm asoslari: O'quv qo'llanma. – Toshkent, 2015–2020-yillar.
- 4.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Turizm, sport va madaniy meros sohalarida davlat boshqaruvi tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Farmoni (PF-131-son, 2022-yil).
- 5.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ziyorat turizmini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Qarori (PQ-4095-son, 2019-yil).

